

Jožef Volc:

Anton Kržič.

V.

prostost! Kakó pravzame ta beseda mlado dušo, ko se čuti prosto spon vsakdanjega nadzorstva in vedno starih skrbi. V prostost! Kjer si človek sam voli čas in cilj in pot ter se šele prav zavé, da je živ brst človeške družbe. Ljuba prostost, kako si vnemalna, pa tudi kako nevarna!

Anton Kržič je šel z velikim veseljem, pa tudi z veliko bojaznijo v svet. Izročil se je Materi Mariji: veseli devici in vendar vsekdar tudi tako oprezní. Na Mali Šmaren l. 1872. je nastopil svojo prvo službo Preddvorom pod zeleno Záplato. Predstojnik mu je bil župnik Janez Debeljak, na vnanje malo trd in mogočen gospod, a v jedru zlata duša. Njegova gostoljubna hiša je bila redko brez gosta. Anton Kržič je pa prinesel v njo še novo pomladno solnce: Debeljak je ljubil dostojno šalo, smeh in petje. Vzljubil je kmalu svojega veselo-pobožnega kaplana tako, da ga je želel s seboj v vsako družbo. V sosedni graščini pri Edvardu Urbančiču ali Podturnom pri Janku Urbančiču sta bi/a duhovna gospoda vedno dobrodošla gosta. Župnik Debeljak je ljubil kratko igrico, kapelan Kržič je pa sedel za klavir in je muziciral.

»Gospod kapelan,« ga je nahrulil nekoč gospod graščak Edvard, »kdo bo prišel lažje v nebesa: godec ali kvartopirec — no?«

Kržič nato: »Jaz mislim, gospod graščak, da prav gotovo kvartopirec. Na teh je veliko pomankanje gori; godcev imajo pa dovolj.«

Navzlic temu pa, da ni imel Kržič »za to reč« (namreč za igro) pravih talenta — kakor je običaval trditi župnik Debeljak — so ga pa vendar nekoč spravili k igralni mizi. Opazili so namreč, da prihaja iz Ljubljane na obisk — pater Andrej. Kar hitro gospodu kapelanu igro v roko: globoko zamišljen je strmél mladi gospod v svoj list, ko je vstopil pater Andrej. Ko bi ga bila oplazila strela nebeška naravnost z jasnega neba, bi ne bil mogel biti ljubi redovnik bolj iznenaden kot ob tem pogledu na svojega brata Tončeta... Pa je bučni smeh kmalu razodel, da je ta igra le — igra. Dobri pater Andrej je bil utolažen.

Štiri leta je služboval Anton Kržič Preddvorom. Ljudje so ga zelo radi imeli. Bil je vnet govornik, moder spovednik, ljubeznivi katehet. Par let je učil vse predmete v šoli sam. Vodil je tudi cerkveno petje in orglal. Izučil je pa tudi novega organista, da ni bilo pri njegovi maši ob nedeljah in praznikih le suho petje. Pa tudi peresu ni pustil čisto zarjaveti: pričel je že v teh letih pisati »Osmero blagrov ali dolga pridiga za kratkočasno življenje«, delo, ki je izšlo l. 1887. med knjigami Družbe sv. Mohorja, l. 1910. pa v drugem natisu v Ljubljani.

Leta 1876. je bil poklican Anton Kržič kot katehet k uršulinkam v

Ljubljani. Težko se je ločil od prijaznega Preddvora, od vrlega župnika Debeljaka in od dobrega ljudstva, ki ga je srčno ljubilo — sosedje Kokrčani so ga prišli pred odhodom lepo prositi, naj pride rajši k njim za župnika — a Kržiča je le vleklo v Ljubljano: brata in sestro je imel ondi in vedel je, da se mu odpira tam široko polje delavnosti. Jeseni tega leta je nastopil novo službo. Vrglo ga je na šolsko polje, in na tem je tudi ostal do svojih sivih let.

Ne kaže, da bi se zdaj v mladinskem listu podrobneje pečali o nadaljnjem delovanju Antona Kržiča na šolskem, socialnem in na slovstvenem

Anton Kržič kot katehet v Ljubljani.

torišču: vse to spada v druge knjige, in je ondi ime Antona Kržiča tudi zelo častno zabeleženo. Le kratko naj še omenimo poglobitna njegova dela in par dogodkov iz naslednjega njegovega življenja, dasi nam sili pod pero še ta in ona mična dogodbica, ki bi bila vredna očitovanja.

V Ljubljano prišedši si je naprtil Anton Kržič zelo obila posla. Učil ni pri uršulinkah samó verouka, ampak tudi prirodoslovje v vseh višjih razredih in je razentega pripravljaval še samostanske kandidatkinje za maturo. Njegova nekdanja učenka, znana pesnica mati Elizabeta, pravi o njem :

»Bil je ves čas neumorno delaven, izvrsten katehet in vzgojitelj, v šoli resen in hkrati ljubezniv. Otroci smo ga zelo spoštovali in ljubili. Razlagal je preprosto in zelo zanimivo. Nepozabno so se nam vtisnili v spomin njegovi nauki o očenašu, o sveti Cerkvi in o sveti maši. V postu nam je pripovedoval o trpljenju Jezusovem tako genljivo, da je večkrat zdrknila solza po licih njegovih malih poslušalk. V svoji veliki skromnosti in ponižnosti je pa tudi nam kaj rad pripovedoval, kako je doma kot pastirček pasel ovce.«

Vrhutega je katehet Kržič v teh letih kaj marljivo deloval tudi pri slovenskih društvih: bil je odbornik Slovenske Matice, Katoliške Družbe in podpredsednik Društva rokodelskih pomočnikov. Te mladeniče je več let poučeval tudi v petju. V Katoliški Družbi je imel pa mnogo šaljivo-poučnih govorov.

Pisateljskega peresa pa tudi takrat ni pustil vnemar. Leta 1878. je izdal knjižico »Zgledi bogoljubnih otrok« in kesneje še dva zvezka. Sodeloval je tudi pri »Cvetju iz vrtov sv. Frančiška«, pri Mohorjevi družbi in v Drobtnicah. Povsod, kjer so potrebovali pridnega delavca.

Torej res posla obilo! Nič čudnega torej, če je včasih primanjkovalo gospodu katehetu celó toliko časa, da bi bil vzel klobuk z glave, če je v naglici prišel v obednico na malo okrepčilo. Stara nunska postrežnica Mica se je nad tem celo malo jezila, pa je nekoč potožila: »Oh, gospod katehet, prav nič se jim ne poda, če sedijo tlè v cilindru!«

Gospod katehet je samo malo premaknil stol in vzdihnil: »Tako? V cilindru sedim?«

Tudi »večne« seje ali — kakor so Ljubljancani takrat rekali — »zicunge« so dražile katehetovo postrežnico. Pa si je drznila nekoč vprašati:

»Gospod katehet, kaj pa je to ‚zicunga‘?«

»Zicunga?« se je začudil gospod katehet. Vstane — sede, vstane — sede, vstane — sede, spet vstane — spet sede. »Viš, to je ‚zicunga‘, Mica!«

O koliko takih kratkočasnih je sprožila ta naivna Mica pri gospodu katehetu!

Leta 1883. je potoval katehet Kržič s bogoslovnim profesorjem Anton Zupančičem v Pariz in v daljni Lurd. Iz Pariza je pisal 23. julija patru Andreju: »Danes sva si ogledala le bolj po zunanje najbližnje in najvažnejše reči; to Ti rečem: velikansko je vse. Dozdaj je nama vso pot šlo dovolj dobro. Vreme je bilo res nekoliko deževno, vendar ne tako silno. Le bolj na mrzlo plat je bilo ves čas; celo tukaj v Parizu me skoraj zebe. Po nekoliko sva se mudila v Stuttgartu, v Karlsruhe in v Baden-Badenu, kar je res vredno, da se pogleda. V Strassburgu sva v slavni cerkvi škofijski maševala in popoldne sva šla v visoki zvonik, odkoder je prekrasen razgled. — V Parizu sva dobila stanovanje pri dobrih krščanskih ljudeh in prav dobro se nama godi, čeravno nama francoska šega, opoldne zajtrkovati (seveda z vilicami) in zvečer kositi, nekoliko preseda zastran izgube časa. Mesto je zelo čisto in snažno ter jako zdravo, ker je povsod veliko rastlinja in vode.«

Dobremu patru Andreju so se pa ondaj že iztekali dnevi. Drugo leto 1884., dne 18. oktobra, je blagi redovnik v Bogu zaspal. Katehet Kržič mu je zložil v spomin stihe :

O ljubi brat! Ljubezen bila je velika,
ki najni srci vsekdar tesno je vezala.
Oko je Tvoje že zagledalo Sodnika.
Jaz verujem, jaz upam, da ne le ostala,
temveč nezmerno zrastle je ljubezen Tvoja:
še skrbi zame v kraji večnege pokoja!

Istege leta je začel izdajati katehet Kržič list »Duhovni pastir« v uporabo cerkvenim govornikom. Urejal ga je potem do leta 1896. Obilo zlatega zrnja je prišlo v tem listu izpod Kržičevih rok. Imel je tudi priloge »Zbirka lepih zgledov«.

Leta 1887. je pa začel izdajati »Angelček«, otrokom učitelja in prijatelja. Prvi pesniški sotrudnik mu je bil Janez Evangelist Krek. Izdal je potem »Angelčka« 25 tečajev in obilo prisrčnih člankov napisal zanj.

Pa mu je bilo še premalo skrbi za mило slovensko mladino. Leto kesneje (1888.) je začel izdajati »Detoljub«, list za krščansko vzgojo in rešitev mladine. Pridruževal mu je male brošurice: Mala zakladnica — Ali znaš? — Kako Ti je ime? — Svete zgodbe za male otroke. — i. t. d. Urejal je potem »Detoljub« do leta 1902. A ga je potem leta 1911. spet prevzel in urejal do svoje onemoglosti (1918). Kar je Anton Kržič v teh obilih zvezkih »Detoljuba« klenega in bodrilnega napisal v pouk slovenskim staršem, ne more biti nikdar pozabljeno med našim narodom.

Leta 1891. je zapustil Anton Kržič tihoto uršulinskega samostana. Bil je imenovan profesorjem na c. kr. moškem in ženskem učiteljišču v Ljubljani. Koliko je spet tu storil dobrega v prid učeče se mladine, ki je imela biti narodovi mladini luč in opora — je zapisano le pri Bogu.

In še ni bilo Antonu Kržiču dovolj skrbi za mladino. Leta 1894. je pridobil od vdove po rajnkem Ivanu Tomšiču mladinski list »Vrtec«. Tomšič sam je želel, naj se izroči »Vrtec« po njegovi smrti profesorju Kržiču. Ta se ga je tudi oprijel z vso ljubeznijo. Od majnika leta 1894. do leta 1918. je uredil sam 24 letnikov, natrpanih — smemo reči — poučne in zabavne vsebine. Domala vsi naši novejši pisatelji in pesniki so nosili — polni upa in bojazni — svoje slovstvene prvence profesorju Kržiču v presojo. Kolikim je vnela njegova prisrčna beseda in — radodarna roka neudušno ljubezen do naše lepe knjiže!

Leta 1894. je postal profesor Kržič član c. kr. deželnega šolskega sveta, leta 1897. je bil pa imenovan od knezoškofa Missia duhovnim svetnikom.

Pri Sv. Petru v Ljubljani. v župnišču, je imel profesor Kržič v teh letih svoje mirno domovanje. Stregla mu je pa sestra Micka. Kako se še danes kot starček z veliko ljubeznijo rad spominja te tihe, skromne duše, ki je

je bila sama skrb za svojega brata ! Umrli mu je leta 1904., dne 11. oktobra
Počastil je njen spomin s pesmico :

Sestra, kakor nekdanj, še sedaj
lahko skupno govoriva.
Dom je meni zemlja, tebi raj,
v duhu pa sva neločljiva.

Doslej si mi postrežna sestra bila,
odslej pa boš kot angel v raj
Marijo, Jezusa za mé prosila.

Naslednja leta je izdal profesor Kržič več katehetskih knjig (Zgodovina sv. katoliške Cerkve za srednje šole, kratka katehetika s praktičnim pojasnili i. t. d.) ter priredil za tisk nekaj gledaliških igrice (Zamujeni vlak, Novi zvon na Krtini, Doktor Čuden in njegov sluga . . .), ki jih je pred leti napisal za oder Katoliških rokodelskih pomočnikov. Tudi je prav krepko zastavil kot načelnik dijaške in ljudske kuhinje, kot predsednik Društva slovenskih katehetov, kot blagajnik in vodnik društva Pripraviški dom in odbornik Katoliškega tiskovnega društva.

Leta 1907. je bil imenovan častnim kanonikom. Leta 1913. je pa stopil kot profesor v zaslužni pokoj. A ta pokoj je hotel še dobro izkoristiti : dovršiti je želel svoje lepo slovstveno delo, ki je danes še v rokopisu : *Hvaležno srce ali nauk o hvaležnosti*. Prav genljiv »labudji spev« predvsem njegovega srca, ki je znalo biti za vsako najmanjšo dobroto tako iskreno in trajno hvaležno.

A dovršiti mu spisa ni bilo dano. Odpovedale so mu oči in roke. In tako sedi zdaj — ponajveč samotar v tem hudem času — v svoji skromni sobici, moli in premišljuje večne resnice in bridko misel : koliko bi rad še storil v korist naroda in sešebno mile mladine — ko bi bila božja volja.

A Gospod ga sili še na kratek delopust, preden ga pokliče — utrujenega težaka narodovega — na večno plačilo : Blagor tebi, dobri in zvesti hlapec !

Bogato obloženo drevo v jesenski megli . . . »Malo je mož v Slovencih,« piše slovstveni zgodovinar Glaser, »ki bi bili tako neumorno in požrtvovalno delovali za prospeh prave narodne omike, kakor je deloval Kržič s peresom.«

